

МІЖМОВНА ТА ВНУТРІШНЬОМОВНА ГРАМАТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

А.О. Коваленко (Харків)

Спираючись на результати спеціального зрізу щодо визначення рівня навичок вживання форм давноминулого часу французької мови майбутніми філологами, які вивчають її як другу іноземну, авторка формулює висновок про вплив внутрішньомовної граматичної інтерференції на формування іншомовних граматичних навичок і пропонує враховувати його при розробці типології вправ.

Ключові слова: внутрішньомовна інтерференція, граматичні навички, форми давноминулого часу, французька мова як друга іноземна.

А.А. Коваленко. Межъязыковая и внутриязыковая интерференция в процессе усвоения французского языка как второго иностранного. Опираясь на результаты специального среза для определения уровня навыков употребления форм давнопрошедшего времени французского языка будущими филологами, изучающими его как второй иностранный, автор формулирует вывод о влиянии внутриязыковой интерференции на формирование грамматических навыков и предлагает учитывать его при разработке соответствующих упражнений.

Ключевые слова: внутриязыковая интерференция, грамматические навыки, формы давнопрошедшего времени, французский язык как второй иностранный.

A.O. Kovalenko. Interlanguage and intralanguage interference in the process of learning French as a second foreign language. Basing on the results of a special cross-sectional test analysis to establish the level of the past-tense structures command of students majoring in Philology, and learning French as their second foreign language, the author offers a conclusion about the impact of intralanguage interference in the process of the foreign language grammar subskills development and suggests taking it into consideration in the development of appropriate exercises.

Key words: foreign language grammar subskills, French as a second foreign language, intralanguage interference, past-tense structures.

Формування іншомовних граматичних навичок, як вважається [1], неминуче пов'язано з інтерференцією з боку інших мов, засвоєних індивідом раніше. Зокрема, прибічники ортодоксальної форми контрастивної гіпотези засвоєння іноземної мови вважали міжмовну інтерференцію єдиною причиною труднощів та помилок у засвоєнні іноземної мови [7, с. 186], чинником, що спричинює постійну конфронтацію між двома (чи більше) мовами у свідомості учня [9, с. 150], змушуючи, зокрема, граматичну систему раніше засвоєних мов протидіяти розбудові відповідної системи мови, що засвоюється [4, с. 236].

Пізніші дослідження, однак, поставили під сумнів категоричність положень згаданої

гіпотези. Зокрема, зрізи у парі «чеська мова – англійська мова» показали, що ступінь міжмовної інтерференції коливалася залежно від мовного аспекту і найбільше проявлялася у порядку слів, а на морфологічному рівні питома вага інтерлінгвальних (які можна однозначно пояснити міжмовною інтерференцією) помилок склала усього 12% [5]. Схожі результати були одержані і на матеріалі інших пар мов у низці інших досліджень [3; 6; 8; 10], де частка інтерлінгвальних помилок коливалася від 5% [6] до 21% [10].

Таким чином, питання про співвідношення міжмовної та внутрішньомовної інтерференції у процесі засвоєння іноземної мови є суперечливим. Що ж стосується досліджень з впливу згаданих видів інтерференції на формування граматичних навичок майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну в українських вищих закладах освіти, де у свідомості студентів взаємодіють системи, як мінімум, чотирьох мов (українська, російська, перша та друга іноземні), то подібні роботи відсутні взагалі, що й визначає а к т у а л ь н і с т ь нашої статті.

М е т о ю нашого дослідження було встановлення порівняльного впливу різних видів інтерференції на майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну, при вживанні граматичних структур давноминулого часу, а також визначення рівня володіння ними такими структурами. О б ’ є к т о м вивчення був процес функціонування франкомовної граматичної компетенції у майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну, а п р е д м е т о м – джерела труднощів, що впливають на них при вживанні франкомовних граматичних структур давноминулого часу.

В межах даної статті м а т е р і а л о м аналізу була граматична форма давноминулого часу *Plus-que-parfait*, а результати аналізу щодо решти структур минулого часу подані в іншій нашій публікації [2]. Досліджуваними були 55 студентів (50 жінок та 5 чоловіків віком від 20 до 25 років) 3-5 курсів англійського відділення факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, що вивчали французьку як другу іноземну. На час дослідження досвід студентів у вивченні французької мови коливався від 2,5 до 4,5 років із середнім навантаженням в 7 академічних годин на тиждень. Дослідження проводилося у формі зрізу, що включав 80 завдань, 10 з яких перевіряли ступінь володіння структурою *Plus-que-parfait*, а решта стосувалася вживання інших структур минулого часу французької мови і виконували функцію дистракторів. Під час зрізу студентам пропонувалося заповнити пропуски в реченнях, поставивши дієслова в дужках у потрібному граматичному часі (див. приклади далі).

Загальний відсоток правильності заповнення пропусків у 10 реченнях, де слід було вжити форму *Plus-que-parfait*, склав 66,2 %. Нижче викладено результати аналізу згаданих заповнень у

кожному реченні.

У реченні 1 (*Quand Pascal est revenu chez lui, on lui a dit que quelqu'un lui _____ déjà _____ (téléphoner).* – Коли Паскаль повернувся додому, йому сказали, що хтось йому вже телефонував) очікувалося вживання дієслівної форми avait téléphoné. Правильність заповнення пропусків склала 78%. У 67% хибних замін зафіксована внутрішньомовна інтерференція за функцією з боку інших форм минулого часу, зокрема, *Passé composé* (a téléphoné). Ще у 8% хибних замін, які також викликані згаданою інтерференцією, спостерігалось змішування форм третьої та першої осіб однини допоміжного дієслова, внаслідок чого пропонувалась форма ai téléphoné. Інші студенти (17% помилкових замін) намагалися вжити дієслівну форму давноминулого часу, але помилялися при виборі допоміжного дієслова, пропонуючи форму était téléphoné. У частині випадків (8%) хибний вибір допоміжного дієслова супроводжувався ще й помилкою при виборі його форми (est téléphoné). Таким чином, в усіх помилкових замінах у реченні 1 спостерігається вплив внутрішньомовної інтерференції за функцією з боку *Passé composé*, який у третині випадків доповнюється інтерференцією за формою при виборі допоміжного дієслова або його форми.

Заперечне речення 2 (*Tes amis se sont fâchés parce que je _____ (ne pas vouloir) reconnaître ma faute hier.* – Твої друзі розсердилися, бо я не захотів визнавати свою помилку вчора), де очікувалося застосування форми n'avais pas voulu, виявилось складним для студентів (лише 25% правильності). Значна кількість помилок (64%) пов'язана з внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку структур *Passé composé* внаслідок чого студенти вживали форму ai voulu. Ще у кількох випадках згаданий тип інтерференції доповнювався інтерференцією за формою, внаслідок чого досліджувані пропонували структуру a voulu (16%) (змішування форм допоміжного дієслова *avoir* – третя особа однини замість першої) або avez voulu (змішування форм першої особи однини та другої особи множини допоміжного дієслова) – 2,5% помилкових замін, або n'avais pas été voulu (неправильна дієслівна форма у дійсному стані) – 5%. Внутрішньомовна інтерференція за функцією не обмежувалася впливом з боку структур *Passé composé*. У 5% хибних замін студенти вживали форми *Subjonctif Passé* (aie voulu чи ais pas voulu) внаслідок помилкової орієнтації на вживання *Subjonctif* після дієслів із значенням волі, бажання тощо, хоча у даному випадку після дієслова *vouloir* вимагалось застосування інфінітивної конструкції. Ще у 5% випадків зафіксовані спроби вжити теперішній час (veux), хоча час у цьому реченні вказувався у явному вигляді (hier – учора). Нарешті у 2,5% хибних замін зафіксоване ізольоване вживання форми voulu (другого елементу *Passé composé*, хоча допоміжне дієслово *avoir* у цих випадках не вживалося). Таким чином, як і в попередньому реченні, переважна більшість помилок у реченні 2 пояснюється впливом внутрішньомовної

інтерференції за функцією з боку *Passé composé*, *Subjonctif Passé* і навіть *Présent*, які супроводжуються хибами у виборі допоміжного дієслова або його форм, спричиненими внутрішньомовною інтерференцією за формою.

Правильність заповнення пропуску 2 у реченні 3 (*Je (1) t'_____ (téléphoner) à huit heures, mais tu (2)_____ déjà_____ (partir).* – *Я тобі телефонував о 8 годині, але ти вже поїхав*), де очікувалося вживання дієслівної форми étais déjà parti, склала 68%. У 16% помилкових замін студенти пропонували структуру était parti, змішуючи другу особу однини допоміжного дієслова з третьою, що пояснюється внутрішньомовною інтерференцією за формою. Велика група помилок пов'язана з внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку *Passé composé*. В 11% хибних замін спостерігалася проста заміна форми *Plus-que-parfait* на форму *Passé composé* (es déjà parti), ще у 26% випадків такі спроби, під впливом внутрішньомовної інтерференції за формою, супроводжувалися помилковим вибором допоміжного дієслова (est parti) або хибним утворенням форми смислового дієслова (est partie) – 5%, або невірним вибором допоміжного дієслова (*avoir* замість *être* – avait parti), яке могло супроводжуватися змішуванням форм невірно вибраного допоміжного дієслова (avais parti – 21%) або одночасно форм допоміжного й смислового дієслів (a parti – 5%). Зафіксовані також нечисленні випадки (5%) застосування форми partirait, що можна пояснити інтерференцією за функцією з боку *Futur dans le passé*.

В реченні 4 (*Marthe est partie et je suis resté pour leur expliquer ce qui _____ (se passer) avant-hier.* – *Марта поїхала, а я залишився, щоб пояснити їм, що сталося позавчора*), де очікувалося вживання дієслівної форми s'était passé, зафіксовано 77% правильності. Внутрішньомовна інтерференція за функцією з боку *Passé composé* пояснює значний відсоток (64%) вживання форми s'est passé. Цей вид інтерференції в інших випадках доповнювався внутрішньомовною інтерференцією за формою, яка пояснює невірне відмінювання займенникових дієслів, що спричинило вживання форми est passé (9%); змішування допоміжних дієслів *être* і *avoir*, внаслідок чого пропонувалася форма m'a passé (9%); одночасне змішування форм допоміжного й смислового дієслів (s'étaient passées – 9%); змішування схожих за формою, але різних за значенням дієслів passer та partir, результатом чого був варіант s'était parti (9%).

Правильність заповнення пропуску 2 у реченні 5 (*Gaston (1)_____ (ne pas participer) à ce match avant-hier parce qu'il (2)_____ (se casser) la jambe.* – *Гастон не приймав участі у цьому матчі позавчора, бо він зламав ногу*), з очікуваною формою s'était cassé, знаходиться на такому ж рівні, як і в попередньому реченні (77%). Прогнозовано найпоширенішими виявилися помилки, викликані внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку *Passé composé*: вживання форми s'est cassé, тобто проста заміна форми *Plus-*

que-parfait на форму *Passé composé* (77% хибних замінів). У 15% випадків студенти намагалися використати *Plus-que-parfait*, але помилилися при відмінюванні займенникового дієслова (avait cassé). В решті помилкових замінів (8%) спостерігалася інтерференція за формою з боку схожих структур, що спричинювала відхилення в обох компонентах дієслівної форми: était casse (де, по-перше, не вказано, що це займенникове дієслово, а по-друге, невірно вжито форму дієприкметника минулого часу).

У реченні 6 (Il (1) _____(*rater*) son examen il y a deux jours, pourtant il (2)_____ (*réviser*) ses leçons. – Він не склав іспит два дні тому, хоча повторив уроки.), де необхідно було вжити дієслівну форму avait révisé, правильність заповнення пропуску 2 склала 60% . У більшості випадків (44% помилкових замінів) спостерігалася інтерференція за функцією з боку минулого незавершеного часу *Imparfait* (révisait). 16% помилок викликані інтерференцією за функцією з боку *Passé Composé* (a révisé). Чимало помилок (22% хибних замінів) були спричинені тим, що студенти не звернули увагу на обставину часу і вжили форму *Présent* (révisé). У 6% випадків студенти намагалися використати форму давноминулого часу, але помилилися при утворенні форми *Participe passé* дієслова *réviser* і пропонували форму avait révisait. Незначна кількість помилок (6%) припадає на форму révisé, де відсутнє допоміжне дієслово, а вжито лише дієприкметник минулого часу. Ще 6% замінів пов'язані з використанням гібридної форми révises, де одночасно спостерігається як інтерференція з боку структур теперішнього часу, так і неправильне відмінювання дієслова *réviser* у третій особі однини.

Заперечне речення 7 (Il (1) _____(*ne pas faire*) cet exercice hier parce qu'il (2)_____ (*ne pas comprendre*) la règle. – Він не виконав цю вправу, тому що він не зрозумів правило.) з очікуваною дієслівною формою n'avait pas compris для заповнення пропуску 2, дало 61,5 % правильності. Як і в попередніх реченнях, найпоширенішими були помилки викликані внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку *Passé composé*: вживання форми n'a pas compris, тобто проста заміна форми *Plus-que-parfait* на форму *Passé composé* (59%). У низці випадків згадана інтерференція посилювалася внаслідок дії внутрішньомовної інтерференції за формою, яка пояснює невірне утворення *Participe passé* смислового дієслова (форми n'a pas comprit та n'a pas compri – 9%). Зафіксована також інтерференція за функцією з боку теперішнього часу (форма comprend – 14%) та *Imparfait* (ne comprenait pas – 4,5%), а також пропуск літери, що вірогідно пояснюється неухважністю (n'avais pas compis – 4,5%).

У реченні 8 (*Adèle a dit qu'elle _____(*réussir*) à son examen avant-hier. – Адель сказала, що вона успішно склала іспит позавчора*) з очікуваною формою avait réussi, де правильність заповнення знаходиться на дещо вищому рівні (65 %). 53% замінів можна пояснити

внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку *Passé Composé* (a réussi). У 20% випадків зареєстровані невдачі при спробі вживання форм давноминулого часу через невірне утворення дієприкметника минулого часу (avait réussi), а ще в 13% він утворювався правильно réussi, однак пропускалося допоміжне дієслово. Невелика частка помилок (по 7% на кожен форму) пояснюється внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку *Passé antérieur* (eut réussi) та *Futur dans le passé* (réussirait).

Речення 9 (*Nathalie* (1) lui (ne pas répondre) hier parce qu'elle (2) avait perdu (perdre) son adresse. – Наталі не відповіла йому вчора, бо загубила його адресу) з очікуваною формою avait perdu для заповнення пропуску 2, виявилось помірно нескладним (83,5 % правильності). Найбільша частка помилок (75% від загальної кількості хибних замінів) пов'язана з інтерференцією за функцією з боку *Passé Composé* (a perdu) та помилками через змішування схожих за формою, але відмінних за змістом дієслів perdre та prendre, внаслідок чого пропонувалася форма n'avait pas pris (25%).

Речення 10 (*Paul a dit qu'il* déjà (commander) un jus. – Поль сказав, що він уже замовив сік.), де потрібно було вжити форму avait commandé, дало 77% правильності. Зафіксовані помилки пояснюються внутрішньомовною інтерференцією за функцією з боку минулого завершеного часу (a commandé) (89% від загальної кількості хибних замінів) та *Futur Simple* (11% помилкових вживань), де одночасно спостерігалось змішування схожих за формою, але відмінних за змістом дієслів commander та comprendre, внаслідок чого пропонувалася форма comprendra.

Узагальнено типи та види помилок при вживанні *Plus-que-parfait* майбутніми філологами, що вивчають французьку мову як другу іноземну, та їх відносна питома вага подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Типи та види помилок при вживанні *Plus-que-parfait* майбутніми філологами, що вивчають французьку мову як другу іноземну, та їх відносна питома вага

Типи та види помилок	%
Тип А. Помилки, викликані впливом внутрішньомовної інтерференції за функцією	
1. Вживання <i>Passé composé</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	57.5
2. Вживання <i>Imparfait</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	4.8
3. Вживання <i>Subjonctif Passé</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	0.5
4. Вживання <i>Présent</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	4.7
5. Вживання <i>Futur dans le passé</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	1.2
6. Вживання <i>Passé antérieur</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	0.7
7. Змішування допоміжних дієслів <i>avoir</i> та <i>être</i>	8.6
8. Вживання другого елементу структури <i>Passé composé</i> замість <i>Plus-que-parfait</i>	2.1

9. Вживання Futur Simple замість <i>Plus-que-parfait</i>	1.1
Усього за типом А.	81.2
Тип Б. Помилки, викликані впливом внутрішньомовної інтерференції за формою	
1. Змішування форм допоміжного дієслова <i>avoir</i>	3.2
2. Змішування форм допоміжного дієслова <i>être</i>	5.6
3. Змішування дієслів із схожою формою (наприклад, <i>perdre – prendre</i>)	2.5
4. Невірне утворення форми дієприкметника минулого часу	5.2
5. Змішування дієслів <i>passer</i> та <i>partir</i>	0.9
Усього за типом Б.	17.4
Тип В. Інші помилки	
1. Пропуск зворотного займенника при відмінюванні займенникових дієслів	0.9
2. Пропуск літер у словах	0.5
Усього за типом В.	1.4
Усього помилок	100%

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що основним джерелом помилок при вживанні структур *Plus-que-parfait* є внутрішньомовна інтерференція за функцією (81.2%). Левова частка помилок припадає на вживання *Passé composé* замість *Plus-que-parfait* (57.5%). Значно менша частина помилок була викликана заміною структур *Plus-que-parfait* на *Imparfait* (4.8%). У деяких випадках простежувалося вживання форм теперішнього часу (*Présent*) замість *Plus-que-parfait* (4.7%). Певна частина помилок пов'язана зі змішуванням допоміжних дієслів *avoir* та *être* (8.6%). Зафіксована також незначна кількість помилок, спричинених вживанням форм *Passé antérieur* замість *Plus-que-parfait* (0.7%). Ще меншим виявився вплив *Subjonctif Passé* на *Plus-que-parfait* (0.5%). Окрім впливу форм минулого часу давався вплив і вплив структур майбутнього часу, що є майже рівнозначним: вживання *Futur Simple* замість *Plus-que-parfait* (1.1%) та *Futur dans le passé* замість *Plus-que-parfait* (1.2%). Використання *Participe Passé* замість *Plus-que-parfait* (2.1%) відбувалося внаслідок надмірної концентрації в процесі вибору належної граматичної форми дієслова.

У порівнянні із зазначеною вище інтерференцією внутрішньомовна інтерференція за формою (17.4% помилок від загальної кількості) визначалася дією внутрішньомовних факторів, зокрема помилковим вживання допоміжного дієслова *avoir*, а в деяких випадках взагалі його відсутністю. Подібні явища спостерігалися і стосовно допоміжного дієслова *être*, за допомогою якого також утворюється форма давноминулого часу, і з яким відмінюються усі займенникові дієслова. Так, внаслідок помилкового відмінювання займенникових дієслів відбувався пропуск зворотного займенника, що ми і бачимо у реченні 4, де була неправильно застосована форма минулого завершеного часу *est passé* замість форми *s'était passé*. Певну кількість помилок (3.4%), що пов'язані із заміною смислових слів (наприклад, *perdre – prendre, passer – partir*) та

невірним утворенням форми дієприкметника минулого часу (5.2 %), можна пояснити надмірним зосередженням на виборі дієслівної форми.

Невелика кількість помилок (1.4%) викликана пропуском зворотного займенника та пропуском літер при написанні дієслівної форми, що може пояснюватися неухважністю.

Отже, результати дослідження показали, що рівень граматичних навичок у майбутніх філологів, які вивчають французьку мову як другу іноземну, є загалом задовільним. Проте його, ймовірно, можна підвищити за рахунок науково обґрунтованої системи вправ, спрямованої на нейтралізацію джерел негативного впливу при вживанні структур часу та виду, що, у свою чергу, може сприяти подоланню труднощів, пов'язаних із внутрішньомовною інтерференцією. З розробкою згаданої системи і пов'язана п е р с п е к т и в а нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнрайх У. Языковые контакты / У. Вайнрайх. – К.: Высш. шк., 1979. – 264 с.
2. Черноватий Л.М. Джерела труднощів при вживанні структур *Passé composé* майбутніми філологами, що вивчають французьку мову як другу іноземну / Л.М. Черноватий, А.О. Коваленко // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н.Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 263-268.
3. Черноватий Л.Н. Психолінгвістические основы теории педагогической грамматики / Л.Н. Черноватый. – Харьков: Основа, 1992. – 245 с.
4. Bright J. Teaching English as a Second Language: Theory and Techniques for the Secondary Stage / J. Bright, G. McGregor. – London : Oxford Univ. Press, 1970. – 444 p.
5. Duškova L. On sources of errors in foreign language learning / L. Duškova // IRAL. – 1969. – Vol. 4. – P.11-36.
6. Dulay H. Errors and strategies in child second language acquisition / H. Dulay, M. Burt // TESOL Quarterly. – 1974. – Vol. 8. – P. 129-136.
7. Lee W. Thoughts on contrastive linguistics in the context of language teaching / W. Lee // J. Alatis (ed.). Contrastive Linguistics and its Pedagogical Implications. – Washington, DC : Forum, 1968. – P. 178 – 189.
8. LoCoco V. An analysis of Spanish and German learners' errors / V. LoCoco // Working Papers on Bilingualism. – 1975. – Vol. 7. – P. 96-124.
9. Marton W. Contrastive analysis in the classroom / W. Marton // J. Fisiak (ed.). Contrastive Linguistics and the Language Teacher. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1981. – P. 148 – 157.
10. Waurdhagh R. The Contrastive Analysis Hypothesis / R. Waurdhagh // TESOL Quarterly. – 1970. – Vol. 4. – P. 123-130.